

Záver

Počas niekoľkých mesiacov, kedy som sa svojej diplomovej práci venoval, sa mi podarilo oboznámiť sa s mnohými významnými historickými faktami, z ktorých niektoré sú v značnom rozpore s všeobecným povedomím (napr. skutočnosť, že na území Slovenska v rokoch 1938 – 1945 boli protižidovské opatrenia prijímané a vykonávané s oveľa väčšou horlivosťou a s relatívne aj absolútne tragickejšími dôsledkami ako napríklad vo fašistickom Taliansku, kde bola tendencia úplne opačná). Hlavnou úlohou však bolo predovšetkým získať prehľad o vývoji protižidovskej normotvorby na Slovensku pod nacistickým vplyvom a spísať historicko-právnu analýzu. Ukázalo sa, že ide o obrovský súbor právnych noriem, veď žiadna iná otázka ako židovská nebola za vojnového slovenského štátu upravená obsiahlejšie. Ako by prijímaním právnej úpravy mohol byť devastácii ľudských životov vtlačený punc kultúrnosti. Represia proti okolo 89.000-ovej židovskej menšine na Slovensku vrcholiaca deportáciami do vyhladzovacích táborov skutočne bola – so zmienenými výnimkami – právne plne podopretá a aj preto možno so zjednodušením konštatovať, že, žiaľ, na Slovensku boli skutky, ktoré sa neskôr ukázali byť dokonca pomocou ku genocíde (zavraždené boli celé tri štvrtiny slovenských Židov!), legalizované. Ambície slovenských normotvorných subjektov boli jednoznačné: prevod majetku Židov do „árijských rúk“, vylúčenie židovskej populácie z politického života, ekonomických procesov a spoločenského života vôbec. Keď sa z židovskej komunity začala v dôsledku týchto opatrení stávať sociálne odkázaná skupina, prišli na rad deportácie do vyhladzovacích táborov.

Druhým veľkým cieľom mojej diplomovej práce je sociálno-psychologickým pohľadom prispieť k lepšiemu porozumeniu našej civilizácii, k pochopeniu, že niektoré vzorce správania, zmýšľania a cítenia, ktoré boli a úplne zrejme stále sú spoločnosťou propagované, v minulosti umožnili holokaust. V budúcnosti môžu viesť k iným tragédiám nesmiernej hĺbky a šírky priamo uprostred Európy. Ak Hitler, ktorý rozhodol o „konečnom riešení židovskej otázky“, na jeho uskutočnenie nepotreboval teror, aby primäl väčšinu civilizovaných ľudí k spolupráci, na ktorej bol jeho plán závislý, je na prvom mieste dôležité položiť si otázku, či by sa dnešní ľudia v obdobnej situácii zachovali inak. Záverom, ktorý z obsahu diplomovej práce vyplýva, je skôr záporná odpoveď.

Čo konkrétne musí človek v sebe samom zmeniť, aby nebol náchylný participovať na čomkoľvek, čo od neho daný režim žiada? Vezmime si napríklad hojne rozšírenú túžbu (viac alebo menej uvedomovanú) po úspešnej kariére, ktorá sa často mení vo všetko určujúci životný stimul: je typickým symptómom autoritárskeho charakteru, ktorý teoreticky opísal Erich Fromm a neskôr identifikovala Hannah Arendtová u Adolfa Eichmanna. Stavebným prvkom autoritárskeho charakteru je aj emotívne prežívané obdivovanie druhých ľudí, ktoré väčšina z nás často zažíva (a nenachádza na tom nič zlého). Ide o – v zmysle Frommovej špecifickej terminológie – „masochistickú“ črtou: obdivovaným autoritám odovzdávame časť svojej vnútornej autonómie, vpúšťame ich JA do svojho vlastného JA a vytvárame tak priestor cudziemu prvku, aby ovplyvňoval naše rozhodovanie, cítenie, túžby. Nevedome sa riadime sčasti podľa svojej predstavy o tom, čo by od nás nami obdivovaní ľudia očakávali. To je samozrejme aj veľké podvedomé puto, ktoré bráni plnému rozvoju osobnosti a je logicky príčinou vnútorných rozporov. Ďalší fakt, ktorý z postoja obdivu plynie, je, že keď niekoho obdivujeme, tak sa ho snažíme napodobňovať – vedome alebo nevedome. A pretože často obdivujeme ľudí, ktorí ovládajú iných ľudí, snažíme sa ich napodobňovať a tiež mať pod kontrolou nie len seba, ale aj okolie. To je „sadistická“ (Fromm) časť autoritárskej osobnosti, túžba ovládnuť veci a ľudí mimo seba. Je teda dôležité sústrediť sa na to, aby sme prestali kohokoľvek obdivovať. Neznamená to stratu rešpektu! A je nepochybne namieste obdivovať diela, ktoré jednotliví ľudia vytvorili.

Je dôležité si uvedomiť, že vzdanie sa „sadistických“ túžob neznamená stať sa slabým, ale presne naopak. „Sadistické“ túžby sú totiž vždy prepojené s túžbami „masochistickými“ – s obdivom k autorite a túžbou vyhovieť predstavám autorít (taká autorita môže byť aj anonymná, napríklad verejná mienka). Dokonca aj sadista Hitler mal svoje authority, ktorým sa masochisticky (aspoň podľa vlastnej predstavy) podriaďoval: Osud, Príroda, História atď. Opustením autoritárskeho zmýšľania a cítenia sa človek stáva slobodným a zároveň skutočne silným. Vzdanie sa autoritárskeho charakteru je zároveň podmienkou chápania (rozumom, ale aj srdcom) rovnosti všetkých ľudí na svete, ktoré je podľa veriacich prikázané samotným Bohom (Miluj svojho blížneho ako seba samého) a pre neveriacich by malo byť vnútorným imperatívom. Tu zďaleka nejde len o to, aby sme si navzájom pomáhali, čo je ľudová interpretácia tohto príkazu. Dôle-

žitý je životný pocit rovnosti ľudí, ktorý umožní spolunažívanie v zložitom svete bez vnútorných rozporov – to je prínos najmä pre nás samých.

Opäť dám slovo Erichovi Frommovi, človeku pochádzajúcemu z národa, ktorého šesť miliónov členov rôznou mierou pomáhali vyvraždiť poväčšine normálni ľudia, a ktorý napriek tomu, alebo možno práve preto, zasvätil svoj život teórii i praxi ľudského šťastia. K rovnosti píše tieto zásadné slová, z ktorých časť už v tejto práci raz bola citovaná: *„Rozdíly v nadání, inteligenci, znalostech jsou zanedbatelné ve srovnání s identitou lidského jádra, jež je společné všem. Abychom mohli tuto identitu prožít, je třeba proniknout od periférie k jádru. Když vnímám u jiného člověka hlavně povrch, vnímám rozdíly, to, co nás dělí. Když proniknu k jádru, vnímám naši identitu, naše bratrství.“*¹⁷⁷ Zrejme najdôležitejší záver, ku ktorému som vďaka práci dospel, je nasledovný: kým si bude človek pestovať túžbu po uznaní starými či novými autoritami na úkor vlastnej osobnostnej integrity – čo je symptóm neschopnosti cítiť rovnosť ľudí, teda lásku k ľuďom vrátane seba, teda neschopnosti dosiahnuť pravé šťastie –, bude hroziť, že dobrovoľne podporí totalitný režim, ktorý svojou zvrátenou, no pôsobivou propagandou obdiv priam priťahuje. A totalitný režim môže všetko.

¹⁷⁷ Fromm, E. Umění milovat, s. 40.